

УДК 373.2.091.33

Біров Сабіна, Вархолик Галина

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена проблемі комунікативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. Представлено аналіз компетентнісного підходу до вивчення проблеми комунікації і комунікативної компетентності. Розглянуто особливості її формування у процесі навчання.

Ключові слова: *майбутні вихователі, заклади дошкільної освіти, компетентність, комунікативна компетентність.*

Постановка проблеми. Особливості формування комунікативної компетентності педагогів дошкільної освіти є надзвичайно актуальною проблемою, оскільки жодна інша професія не ставить таких вимог до людини, як професія педагога, вчителя, вихователя. Вихователь дошкільного навчального закладу є головною постаттю. Саме від його професійності залежить інтелектуальне, духовне, соціальне, емоційне становлення особистості дітей дошкільного віку. Безперечно, ефективність роботи освітніх навчальних закладів залежить не лише від програм навчання і виховання, а й від особистості педагога, його взаємин із дітьми та професіоналізму. Кожен талановитий висококваліфікований, вдумливий педагог поєднує у своїй практиці загальнотеоретичні досягнення педагогіки, власний досвід, особистісні переваги та особливості дітей, з якими він працює. Жодна найдосконаліша теорія не може дати вичерпної відповіді, яким бути педагогу, але вона є основою, на яку повинен звертати особливу увагу навіть найобдарованіший із них.

Аналіз досліджень і публікацій. Результати аналізу психолого-педагогічних праць засвідчують велику кількість наукових досліджень, присвячених питанням теорії та практики формування компетентності, в тому числі й комунікативної (Н. Гузій [6], О. Гуренко [2], І. Зімня [4]). Аналізуючи праці дослідників дошкільного виховання (Г. Беленька [1]; Л. Загородня, С. Тітаренко [3], Н. Мурована [5], Х. Шапаренко [7]), в яких були спроби виявити сутність розвитку комунікативної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти під час навчання, зазначимо, що її розглядають як найважливішу професійну категорію.

Мета статті полягає у аналізі проблеми розвитку комунікативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасні діти дошкільного віку живуть у динамічному середовищі, яке постійно розвивається. Їхніми характерними рисами стають – висока емоційна чутливість, розумова активність і обізнаність у більшості доступних сфер оточуючої дійсності;

неврівноваженість нервової системи; незадовільний стан здоров'я, відмінності у ціннісних орієнтаціях. Розширився діапазон відмінностей дітей у мисленні, мовленні, процесах запам'ятовування і переробки інформації. Тому сьогодні вкрай необхідно привести у відповідність до нових стандартів розвитку дитини професійну діяльність працюючих вихователів дошкільних навчальних закладів, сформувати їхню готовність до реалізації завдань креативного, творчого розвитку сучасного дошкільника. Все це вимагає від вихователів-практиків вміння знаходити нові шляхи щодо стимулювання розвитку дошкільників, індивідуалізації та диференціації навчально-виховного процесу, тобто бути професійно компетентними.

Поняття «компетентність» характеризується такими якостями як знаючий, обізнаний, авторитетний у певній галузі. Професійна компетентність у психолого–педагогічній літературі розглядається як професійна підготовленість і здатність спеціаліста до виконання завдань і обов'язків професійної діяльності. До її структури входять знання, уміння та навички професійної діяльності.

Основні складові професійної педагогічної компетентності: а) система психологічних, загальнодидактичних та спеціальних фахових знань; б) система фахових умінь; в) професійні здібності та професійно значущі риси особистості [4, с.11].

Умовами успішного формування професійної компетентності є: а) формування світогляду та спрямованості особистості, на основі яких відбувається засвоєння знань і умінь; б) розвиток професійних здібностей та професійно значущих рис особистості в контексті набуття педагогічного досвіду. Професійна компетентність вихователя – це необхідна умова підвищення якості педагогічного процесу. На основі аналізу різних визначень цього поняття за умов особливостей діяльності вихователя можна синтезувати такий варіант: професійна компетентність вихователя ДНЗ – це здібність до ефективного виконання професійної діяльності, визначеній вимогами посади, що базується на фундаментальній науковій освіті і емоційно-ціннісному ставленні до педагогічної діяльності. Вона передбачає володіння професійно значимими установками і особовими якостями, теоретичними знаннями, професійними уміннями і навиками.

Професійна компетентність вихователя дошкільного закладу – це сукупність діяльнісно-рольових і особистісних характеристик педагога, що дозволяють йому на високому рівні формувати у дошкільника основи життєвої позиції, як системи ціннісного відношення до природи, рукотворного світу (культури), до людей і самого себе. Важливе місце відводиться формуванню у дошкільника самотворення, розуміння дитячого «Я», виховання у дитини позитивного ціннісного ставлення до себе.

Професійна компетентність вихователя дошкільного закладу включає такі вміння: створювати атмосферу життєдіяльності в дошкільному закладі, наближену до сімейної (особистісне спілкування); забезпечувати різні форми активності дитини (фізична, емоційно-ціннісна, соціально-

моральна, пізнавальна, мовленнєва, художня, креативна); використовувати оптимальні для дошкільного віку моделі основних видів діяльності (спілкування, сюжетно-рольова гра, предметно-практична, дослідна та навчальна діяльність).

Професійна компетентність вихователя тісно пов'язана з рівнем загальних педагогічних здібностей: *організаторських* – здатність організувати і регулювати поведінку дітей, стимулювати їх активність у різних видах діяльності; *сугестивних* – здатність до словесного і емоційно-вольового впливу на дитину; *комунікативних* – готовність легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовника і отримувати задоволення від спілкування; *перцептивних* – здатність сприймати і розуміти іншого, педагогічна інтуїція; *емоційна стійкість* – володіння собою, самоконтроль, саморегуляція; *оптимістичне прогнозування* – використання у виховному процесі позитивних якостей вихованця; *креативних* – здатність до творчості, педагогічна мобільність, готовність швидко вирішувати проблемні ситуації.

Вимоги до професійної діяльності вихователя – це імперативна система професійних якостей, які визначають успішність педагогічної діяльності. Вчені пропонують різні конструкції вимог до професійної діяльності педагогів: педагогічної (професійної) майстерності, педагогічного професіоналізму, педагогічних здібностей, педагогічної культури, готовності до педагогічної діяльності, педагогічної творчості.

Педагогічну майстерність науковці тлумачать як найвищий рівень педагогічної діяльності, як комплекс властивостей особистості педагога, що забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності, розуміють як синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва й особистих якостей педагога. Вони виокремлюють такі складові педагогічної майстерності, як: гуманістичну спрямованість діяльності, професійну компетентність, професіоналізм, педагогічні здібності, педагогічну техніку. Критеріями педагогічної майстерності є гуманність, науковість, педагогічна доцільність, оптимальний характер, результативність, демократичність, творчість.

Отже, педагогічний професіоналізм вихователя – це сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, що відбуваються в людині у процесі оволодіння знаннями та довготривалої діяльності і забезпечують якісно новий, вищий рівень вирішення складних професійних завдань [6, с.76].

Професійна компетентність вихователя обумовлює його педагогічну майстерність. Окремі педагогічні здібності, без яких неможлива виховна діяльність, стали провідними якостями педагога. До них належать, наприклад, комунікативність (сукупність істотних, стійких властивостей особистості, що сприяють успішному прийому, розумінню, засвоєнню, використанню й передаванню інформації) і педагогічно спрямоване спілкування (професійне спілкування вчителя з усім загалом навчально-

виховного процесу, яке спрямоване на створення оптимальних умов для здійснення завдань виховання і навчання.).

Низка спеціалістів дотримуються думки, що відсутність яскраво виражених здібностей можна компенсувати розвитком таких важливих професійних якостей, як працелюбність, систематична робота над собою, добросовісне ставлення до своїх обов'язків [5, с.218].

Педагогічні здібності вважаються вимогою професійної діяльності вихователя, проте не є його вирішальною якістю. Професійні якості особистості вихователя – це стійкі загальні та специфічні риси, що забезпечують повноцінне виконання своїх професійних функцій та обов'язків.

Також звертаємо увагу на те, що для успішної педагогічної діяльності вихователь повинен оволодіти знаннями з дошкільної педагогіки, дитячої психології, вікової фізіології, дошкільної педіатрії та гігієни, індивідуальними психологічними характеристиками, правилами охорони життя і зміцнення здоров'я дітей. Особливого значення у роботі вихователя набуває психологічна освіта. Знання індивідуальних особливостей дітей, розуміння психолого-педагогічних закономірностей становлення особистості дитини та дитячого колективу допоможуть якнайкраще реалізувати основне педагогічне завдання – створення умов для особистісного становлення своїх вихованців, забезпечення збалансованого розвитку кожної дитини, узгодження в її житті основних тенденцій до самореалізації, саморозвитку та формування її життєвої компетенції.

Окремо зупинимося на питанні педагогічного такту як особливому вмінні вихователя будувати свої відносини з дітьми.

Такт – це концентрований вираз розуму, почуттів і загальної культури вихователя. У свою чергу педагогічний такт – це дотримання почуття міри у відносинах, розуміння вихованців, вибір оптимальних засобів впливу на них у конкретній ситуації [2, с. 216].

Основними ознаками педагогічного такту є: людяність без зарозумілості; вимогливість без брутальності та причепливості; педагогічний вплив без приниження гідності вихованця, наказів, навіювань, попереджень; вміння давати розпорядження, вказівки та прохання без зухвалості; вміння слухати співрозмовника, не виявляючи байдужості; урівноваженість, самовладання і діловий тон спілкування без дратівливості та сухості; простота в спілкуванні без фамільярності, та показухи; принциповість і наполегливість без упертості; уважність, чутливість і емпатійність без їх підкреслення; гумор без посміху; скромність без удаваності [6, с.38].

Педагогічна діяльність буде ефективною і продуктивною лише у тому випадку, якщо у педагога є бажання стати фахівцем, прагнення до професійної самоосвіти і самовиховання, високий рівень самоконтролю, емоційна врівноваженість, комунікабельність, готовність до співробітництва, впевненість у собі, усвідомлення відповідальності за життя, здоров'я та розвиток дітей.

Проблема компетентнісного підходу до професійної комунікації потребує аналізу змісту навчальних планів та програм. Основне завдання ЗВО – підготувати студентів до майбутньої навчально-виховної діяльності. Така підготовка включає оволодіння студентами необхідними базовими знаннями з певної кваліфікації, формування необхідних професійних умінь і навичок та особистісних якостей. У зв'язку з цим зростають вимоги до освітньої та професійної підготовки молодого вихователя, виникає необхідність активізувати індивідуальний підхід у навчанні, сприяти розвитку творчих здібностей майбутніх спеціалістів, спираючись на їх самостійну роботу, активні форми та методи навчання.

Висновки. Таким чином, варто зауважити, що розвиток комунікативної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти – одне з найважливіших та найскладніших завдань. Тому вихователь повинен не лише набувати професійних знань, а й виховувати власний характер, інтелектуально й емоційно розвиватися. Фахівцям, які працюють у сфері дошкільної освіти, насамперед необхідно працювати над розвитком своїх педагогічних здібностей, що є підґрунтям їх професійної майстерності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розвитку компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільної освіти.

Список використаних джерел

1. Беленька Г.В. Формування професійної компетентності сучасного вихователя дошкільного навчального закладу: монографія. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. 320 с.
2. Гуренко О.І. Формування етнокультурної компетентності майбутніх педагогів в умовах поліетнічного середовища: навч. посібник. Донецьк: «Юго-Восток, ЛТД», 2007. С. 52–167.
3. Загородня Л.П., Титаренко С.А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навч. посіб. 2-ге вид. Суми: Університетська книга, 2010. 319 с.
4. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. №5. С. 4–12.
5. Мурована Н.Н. Компетентність педагога як важлива умова його професійної діяльності: монографія. Севастополь : Рибзст, 2006. 224 с.
6. Основи педагогічної творчості та майстерності / за заг. ред. Н.В. Гузій. Київ: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2008. 168 с.
7. Шапаренко Х. Сутність професійної компетентності вихователів ДНЗ // Наукові записки кафедри педагогіки. 2015. № 37. С. 357–365. URL: <https://periodicals.karazin.ua/pedagogy/article/view/2313>

Биров Сабина, Вархолик Галина

**РАЗВИТИЕ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ
БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Статья посвящена проблеме коммуникативной компетентности будущих воспитателей дошкольного образования. Проанализирован подход к изучению проблемы коммуникации и коммуникативной компетенции. Рассмотрены особенности её формирования в процессе обучения.

Ключевые слова: *будущие воспитатели, заведения дошкольного образования, коммуникативная компетентность.*

Birov Sabina, Varholik Galina

**DEVELOPMENT OF COMMUNICATIVE COMPETENCE OF
FUTURE EDUCATORS IN PRESCHOOL EDUCATION**

The article is devoted to the problem of communicative competence of future preschool educators. The analysis of the competence approach to studying the problem of communication and communicative competence is presented. Features of its formation during studying are considered.

Keywords: *future educators, preschool educational institutions, competence, communicative competence.*